

תורת בטחון – בראשית

בענין נחיצות מדת הבטחון

פְּרָאשִׁית פְּרָא אֱלֹקִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ. (א, א)

אות הראשונה בהתורה מורה על בטחון

הנה כתב הגר"א (אדרת אליהו) שבמילה "בראשית", מרומזין בו ששה עקרים לעבודת הבורא. ב' - בטחון. ר' - רצון הבורא. א' - אהבה. ש' - שתיקה. י' - יראה. ת' - תורה, עכ"ד. דברים נוראים! שהאות הראשון בהתורה הקדושה, מורה על "בטחון בהש"ת"!

ועי' במש"כ הרמח"ל (אוצרות הרמח"ל, דרוש בענין הקיווי) וז"ל: "לישועתך קויתי - ראשית הבריאה בתקוה, שכל התחנות מוצפים לשפעת עליונים על ידי תפילה או שיר. כתיב: "בראשית ברא אלקים". אין ראשית אלא תקוה", עכ"ל.

ויש לבאר דבר זה עם מש"כ הגר"א במשלי (כב, ט) וז"ל, "ועיקר נתנתו התורה לישראל הוא כדי שישמחו בטחונם בה' כמו"ש וישמחו באלהים כסלם וגו', והוא לפי שעיקר הכל הוא הבטחון השלם, והוא כלל כל המצוות וכו'", עכ"ל. וכעין זה מובא מהגר"א (אבן שלמה פ"ג) וז"ל, "ועיקר הכל הוא הבטחון, ומי שהוא מחסר בטחון אין תורתו מתקיים בידו וכו', ומי שלבו טוב במדת הבטחון אף על פי שעובר על עברות חמורות, הוא יותר טוב ממי שמחסר בטחון שעיי"ז בא לידי קנאה ושנאה, אע"פ שעוסק בתורה ובגמילות חסדים, שכל זה אינו אלא לעשות שם", עכ"ל. וא"כ מובן הייטב אמאי האות הראשון בהתורה הקדושה מורה על בטחון, שמבואר מזה, גודל נחיצות בטחון בהש"ת.

מס' בטחון

אגב בענין נחיצות מדת הבטחון, הנה בספר בית אבות על פרקי אבות (בהקדמה) כתב הרי שלמה זלמן נכדו של אחי הגר"א וז"ל, והנה שמעתי מפי הרב הגדול וכו' מו"ה יעקב כ"ץ חתן דו"ז הגאון מו"ה בער ואמר לי איך ששמע מדו"ז הגאון אלי' ז"ל שהיו כמה וכמה מסכתות על המדות כמו מסכתא ענוה ומסכתא בטחון וכדומה רק שנאבדו", עכ"ל. דברים נפלאים, שרבינו הגר"א אמר שהיה מס' בטחון ונאבד!

בטחון בעולם הבא

הנה בענין נחיצות מדת הבטחון יש כמה וכמה להאריך, ובעזה"ש נאריך קצת בהענין. הנה האי עלמא הוא רק פרוזדר לפני הטרקלין הגדול, וכל אחד ואחד עוסק כל ימי חייו להגיע להטרקלין הגדול, "עולם הבא". אולם יש תנאי לקבל שכרו והיינו שיהא מן הבוטחים בהש"ת. דהנה איתא במדרש (שמות רבה פ"ז, ו) ז"ל, "ועתידה גן עדן להיות צועקת ואומרת: תן לי צדיקים, אין לי עסק ברשעים, שנאמר: שנאתי השומרים הבלי שוא (תהלים לא, ז). ולמי אני

מבקשת, לאותן שהיו בטוחים על שמך, שנאמר: ואני אל ה' בטחתי (שם). ועתידה גהינם להיות צועקת ואומרת: אין לי עסק בצדיקים, ולמי אני מבקשת - לרשעים, להבלי שוא, לאותן פועלי השוא. והקב"ה אומר: תנו לזה צדיקייא ולזו רשיעייא, שנאמר: לעלוקה שתי בנות הב הב (משלי ל, טו), "עכ"ל. הרי מבואר מדברי המדרש, שגן עדן מבקש צדיקים, ומי הם הצדיקים של גהינם, הם הצדיקים הבוטחים בה'!

המחוסר בטחון יחסר משכרו לעתיד

הנה איתא בסוטה (מוח, ע"ב): "ופסקו אנשי אמנה. אמר רבי יצחק: אלו בני אדם שהן מאמינין בהקב"ה; דתניא, רבי אליעזר הגדול אומר: כל מי שיש לו פת בסלו ואומר מה אוכל למחר - אינו אלא מקטני אמנה. והיינו דאמר ר' אלעזר, מאי דכתיב: כי מי בז ליום קטנות? מי גרם לצדיקים שיתכזבו שולחנן לעתיד לבא? קטנות שהיה בהן, שלא האמינו בהקב"ה", ע"כ. ופרש"י (ד"ה שיתכזבו שולחנן לעתיד לבא), "שאין מקבלין שכר שלם, והכי משמע כי מי בז ליום הבא את הצדיקים", עכ"ל.

וביאר הבן יהודע (שם) וז"ל, "קטנות שהיתה בהם שלא האמינו בהקב"ה. פירוש היו תולים פרנסתם בטבע שברא הקב"ה בעולם, ולא האמינו שהכל בא להם בהשגחתו יתברך דבר יום ביומו, ששלחנו ערוך לכל, וכמ"ש: "פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון". שאם היו חוקים באמונה זו של ההשגחה בעבור הטובה שמקבלים בעוה"ז, אז היו מתפרנסים בעוה"ז בזכות האמונה הזאת, דכתיב וצדיק באמונתו יחיה, כלומר בשכר אמונתו יחיה בעוה"ז וממילא לא ינוכה משכר עוה"ב כלום, אך כיון שלא היתה אמונתם חזקה בכך, לכן הם מתפרנסים בעוה"ז, משכר מצותם, וממילא מתכזבו שלהנם לעוה"ב, כי ינוכה ממנו בעבור טובת עוה"ז", עכ"ל. הרי, מי שאינו מאמין בהשגחת הש"ת, הרי הוא מתפרנס בעולם הזה משכר מצותיו, וינוכה משכרו לעתיד לבא.

הבוטח בה' אינו מפסיד משכרו לעולם הבא

הנה הבית הלוי כתב (בקונטרס על מצות הבטחון) וז"ל, "והבוטח מרויח בשתים, בעולם הזה ודאי ישיג מה שחסר לו מהצטרכותו, וכמאמר הכתוב (משלי י, ג): "לא ירעיב ה' נפש צדיק". וכתוב (תהלים קיב, ז): "משמועה רעה לא יירא נכון לכו בטח בה". והרבה פסוקים כדומה לזה, ועוד שכרו מרובה לעולם הבא, דזה הוא כלל גדול בכל המצות דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא, וכל טובת עולם הזה הם רק פרי המצות שאוכל בעולם הזה והקין קיים לעולם הבא שכולו טוב", עכ"ל. ומבואר מדבריו, דמי שבוטח בה' שישג פרנסתו בעולם הזה אינו אלא תועלת בעולם הזה שבודאי ישיג כל צרכיו, אלא ירויח גם לעולם הבא, שיהא שכרו שלם.

הבוטח בה' אפילו נכנס בגהינום ויצא

הנה הרמח"ל (באוצרות הרמח"ל, דרוש בענין הקיווי) וז"ל, "המקוה אפילו נכנס בגהינום ויצא ממנו שנאמר 'וקווי ה' יחליפו כח יעלו אבר', יקו"ק מאיר עליו. וכמה מלאכים עליונים מעלים אותו המקוה וזהו 'אבר כנשרים', ומסתלקים עמו למעלה. ותקותו היא טהרתו. מקוה ישראל ממש, כי הוא במדרגה עליונה שאין עושה בו פגם, אם חטאת מזה תפעל. וזהו סוד התשובה שהוא ממש שב אל מקורו והס"א לא יכלה לו, ונאמר: שובה ישראל עד ה', כן המקוה הוא ממש בוקע בקו תקותו ועושה נקב וסדק לעלות תחת כסא הכבוד. וזה לישועתך קויתי ה', וזה יחל ישראל אל ה' כי עם ה' החסד, במקום שמתגלה יקו"ק מתגלה חסד ואין פגם מעכב. וכמו שקיוה ברגע, וזה בחייו לה' כן לאחר מותו כשמתגברים כנגדו הדינים הוא מתחזק בתקותו עד ה' ונקשר בו ומסתלק לישועתך קויתי, אינו אומר לישועתך אקוה, אלא קויתי בחיי, כן אחר המות לא יבושו הקוים", עכ"ל. הרי מבואר מדבריו, דבטחון מהני אפילו אם אדם יתחייב להיכנס בגהינום, ע"י בטחון הגמורה בה' ית' תנצל!

תחילת דינו של אדם הוא על בטחון

הנה איתא בגמ' שבת (לא, ע"א): "אמר רבא: בשעה שמכניסין אדם לדין אומרים לו: נשאת ונתת באמונה, קבעת עתים לתורה, עסקת בפריה ורבייה, צפית לישועה, פלפלת בחכמה, הבנת דבר מתוך דבר", ע"כ. אולם במס' קידושין (מ, ע"ב) איתא "אמר רב המנונא: אין תחילת דינו של אדם אלא על דברי תורה". ועמד ע"ז בתוס' (שם בד"ה אין) וז"ל, "והא דאמר בפרק במה מדליקין (שבת לא, ע"א) כשמכניסין אדם לדין אומרים לו נשאת ונתת באמונה היינו דווקא לענין שאלה ששואלין לו על משא ומתן אבל מ"מ נפרעים ממנו תחלה על שלא קבע עתים לתורה", עכ"ל. וכבר דשו ביה רבים ליישב סתירה הנ"ל, אך לפי דברי הגר"א הנ"ל (אבן שלמה) [דמי שאינו מאמין ובוטח בהקב"ה, אין שום שווי לתורתו כי כל עבודתו לה' ית' הוא רק למען הרבות כבוד וגדולה לעצמו], יש ליישב, דלעולם תחילת דינו של אדם הוא על דברי תורה, אבל כדי שיהיה תורתו תורה דלילה, קודם כל צריך להיות מאמין ובוטח בהקב"ה, וע"כ קודם ששואלים על התורה, מבררים אם הוא בעל בטחון. [וע"ע במש"כ הרמב"ם פי' המשניות (סנהדרין פ"י מ"א) דרק מי שמאמין בעיקרי האמונה נכלל בכלל 'כלל ישראל', ע"ש].

צפית לישועה

הנה אחד מן השאלה ששואלין: "האם צפית לישועה". ועיי' במש"כ הבית הלוי (בקו' הבטחון) וז"ל, "ובשעת הדין שואלין לו צפית לישועה פי' אם חכה לישועה ולא נתיאש ממנה והתחזק ממנה, והתחזק בבטחון בכל פרט שנתחדש עליו", עכ"ל. וע"ע במש"כ הפלא יועץ (ענין צפוי) וז"ל, "ידוע שאחת מן השאלות ששואלים ליום הדין היא, צפית לישועה (שבת לא, א), וזהו דבר המסור ללב, שלא די באמר בפה שהוא מצפה לישועה, אלא צריך להיות מצפה לישועה בלב שלם ואמונה שלמה. שכמו שבכל יום אדם מתקרב אל

המיתה כך בכל יום ויום מתקרב הגאלה, ואם יתמהמה, נחכה לו כי בוא יבוא בודאי בלי שום ספק. ולא על הגאלה בלבד צריך להיות יושב ומצפה אלא על כל מין צרה שלא תבוא עלה אדם צריך להיות מצפה תשועת ה' בהרף עין", עכ"ל. הרי מבואר, דהחובה להיות מצפה לישועת ה', אינו אלא על הגאלה העתידה, אלא גם על כל ישועה שצריך האדם.

מקור לצפות לישועת ה'

ונראה לבאר זה, דהנה המקור לחובת לצפות לישועה כתב הסמ"ק (מצוה א) וז"ל, "לידע שאותו שברא שמים וארץ הוא לבדו מושל מעלה ומטה ובד' רוחות כדכתיב (שמות כ'): 'אנכי ה' אלהיך' ... והוא הוציאנו ממצרים ועשה לנו כל הנפלאות ואין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה שנאמר (תהילים ל"ז): 'מה' מצעדי גבר כוננו'. ובוזה תלוי מה שאמרו חכמים (שבת לא.) ששואלין לאדם לאחר מיתה בשעת דינו צפית לישועה. והיכן כתיב מצוה זו. אלא ש"מ בזה תלוי, שכשם שיש לנו להאמין שהוציאנו ממצרים דכתיב אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתך וגומר. ועל כרחין מאחר שהוא דיבור, הכי קאמר, כשם שאני רוצה שתאמינו בי שאני הוצאתי אתכם כך אני רוצה שתאמינו בי שאני ה' אלהיכם ואני עתיד לקבץ אתכם ולהושיעכם. וכן יושיענו ברחמי שנית, כדכתיב (דברים ל') ושב וקבצך מכל העמים וגומר", עכ"ל.

הרי מבואר מדבריו, שמקור לחובת להאמין ולצפות לישועה, הוא בכלל אמונה באנכי ה' אלקיך אשר הוציאנו ממצרים, כשם שאנו מאמין שהוא הוציאנו ממצרים, כן יגאלינו גאלה שנית. וא"כ י"ל, שגם לכל ישועה שצריך האדם, אם הוא מאמין באנכי ה', והוא יתברך 'בעל היכולת' והכל יכול, ובדאי יצפה לכל ישועה שהיא.

מי שאינו בוטח בה' הרי הוא בכלל הכופרים

הנה רבינו אברהם בן הרמב"ם (בספר המספיק לעובדי ה', בענין הבטחון) כתב וז"ל, "מי שבטח בשעת מחלתו רק ברופאו וברפואותיו, זוהי מדרגת הכופרים או כפירה גלויה או כפירה נסתרת, כגון מי שתראהו בוטח בה' יתעלה מן השפה ולחוץ ויאמר שה' הוא המפרנס והמרושש, המחיה והממית, המוחץ והמרפא, אבל בסתר לבו תולה הוא את בטחונו ברכישת נכסים ובמאמציו ובהשתדלותו, ולעת מחלה רק בתרופת הרופאים. והם הם הרשעים שעליהם נאמר (תהילים י, ד): 'אין אלהים כל מזמותיו', והם תלויים באמצעים בני חלוף ובתקות אכזב, תועבת נפשם של הנביאים והצדיקים, כמו שאמר דוד (שם לא, ז): 'שנאתי השומרים הבלי שוא ואני אל ה' בטחתי'. והם קרובים למדרגת הכופרים אלא שכפירתם נסתרת ואינה מתגלית בדבר שפתים ובפרהסיא. הוא הדבר אשר ממנו נקה איוב עצמו באמרו (איוב לא, כד): 'אם שמתי זהב כסלי ולכתם אמרתי מבטחי'. ועל הדבר הזה אמר הנביא (ירמיהו יז, ה): 'ארור הגבר אשר יבטח באדם ושם בשר זרעו ומן ה' יסור לבו', עכ"ל. הרי שמי שבטח באמצעים, באיזה דרגה שהיא, הרי זה כפירה באותו מדרגה. והדברים נוראים להמתבונן בהם!